

ХАРАКТЕРИСТИКА ІННОВАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ СЕРЕДОВИЩА ВЕДЕННЯ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ

Розглянуто інноваційну складову середовища ведення міжнародного бізнесу. Визначено основні міжнародні методики оцінки рівня інноваційного розвитку країн світу, проаналізовано результати, отримані за даними методиками.

The innovative part of the international business environment was explained. The main international methodologies for assessing the level of innovative development of countries were determined. The results obtained according to these methodologies were analyzed.

Ключові слова: інновація, інноваційний розвиток, міжнародний бізнес, Європейське інноваційне табло, Глобальний інноваційний індекс.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Середовище ведення міжнародного бізнесу – це складне поняття, яка вимагає від суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності налагодження співпраці та врахування інтересів різних груп та організацій, які функціонують у всіх країнах, де підприємство здійснює свої ділові операції.

Середовище, в якому функціонує міжнародний бізнес, знаходиться під впливом чотирьох основних груп факторів: культурних, економічних, політичних та технологічних. В останні роки, зважаючи на значне зростання ролі та значення інновацій у забезпеченні економічного розвитку країн, у структурі середовища ведення міжнародного бізнесу виділяється новий елемент – інноваційна складова, яка поєднує економічні та технологічні фактори міжнародного середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зарубіжній та вітчизняній літературі висвітлено цілий ряд досліджень, пов'язаних з організацією та стимулюванням інноваційної діяльності та розвитку як на макро-, так і на мікрорівнях. Результати цих досліджень знайшли своє відображення в наукових працях Амоші О.І., Друкера П., Краплиної В., Макаренко М., Фатхугдінова Р., Федулової Л., Шумпетера та інших.

Однак, недостатньо вивченим залишається питання ролі інноваційного розвитку країн, його впливу на ефективність зовнішньоекономічної діяльності підприємств не як відокремленого елемента, а саме у контексті складових елементів середовища ведення міжнародного бізнесу.

Постановка завдання. Зважаючи на це, метою даної статті є дослідження інноваційної складової середовища ведення міжнародного бізнесу, визначення основних підходів її оцінки.

Основний матеріал дослідження. У низці країн протягом уже багатьох років розробляють різні комплексні індикатори науково-технічного та інноваційного розвитку. Найбільш відомим з подібних комплексних індикаторів, що набув широкого поширення останніми роками, став європейський інноваційний індекс, який розраховують на основі системи індикаторів науково-технічного розвитку – Європейського інноваційного табло (European Innovation Scoreboard (EIS)), що дають змогу, на думку експертів ЄС, об'єктивно оцінити рівень науково-технічного розвитку країн-учасниць Співтовариства [4].

З 2001 по 2003 р. система показників в EIS включала 17 індикаторів, в 2003-2004 р. – 19 індикаторів, які були розділені на чотири групи: людські ресурси для інновацій, створення нових знань; передача й застосування знань; фінансування інновацій; продажі й ринки. У 2005 р. у міжнародному рейтингу інноваційної активності EIS індикатори були розділені на 5 груп. Даний метод передбачає оцінку рівня інноваційного розвитку за 24 показниками.

Показники чітко розподілено на входні (оцінюють ресурси наукової та інноваційної діяльності) та вихідні (відображають результативність наукових та науково-технічних робіт та інноваційної діяльності).

На сьогодні показники Європейського інноваційного табло представлені у п'ятьох групах, які відображають різноманітні аспекти інноваційного розвитку: «Рушійні сили інновацій» — індикатори, які відображають стан та структуру інноваційного потенціалу; «Створення нових знань» — індикатори, які відображають рівні фінансування НДДКР; «Інновації та підприємництво» — індикатори, які відображають рівні інноваційної активності на підприємствах (фірмах); «Застосування» — індикатори, які відображають зайнятість та комерційну діяльність в інноваційних секторах; «Інтелектуальна власність» — індикатори, які відображають патентну активність.

Ранжування країн на основі цього комплексного індикатора інноваційного розвитку має цінність в тому плані, що цей показник визначає, наскільки економічне зростання країни базується на інноваціях. Причому інновації в термінах EIS розуміють в ширшому контексті, ніж просто технологічні нововведення. Окрім досліджень, розробок, технологій, вони охоплюють показники технологічних дифузій, показники поширення нових знань і ступінь використання інформаційних технологій.

Дана методика передбачає розрахунок середнього значення рівня інноваційного розвитку за даними ЄС-27 та поділ всіх країн за рівнем інноваційного розвитку на 4 групи:

- країни інноваційні лідери – до цієї групи відносяться країни рівень інноваційного розвитку яких на 20% і більше вищий за середній показник ЄС-27;
- країни інноваційні послідовники - до цієї групи відносяться країни рівень інноваційного розвитку яких знаходиться в межах від 120% до 90% від середнього показника ЄС-27;
- країни помірні інноватори - до цієї групи відносяться країни, рівень інноваційного розвитку яких складає 90-50% від середнього показника ЄС-27;
- країни нові інноватори - до цієї групи відносяться країни, рівень інноваційного розвитку яких складає менше 50% від середнього показника ЄС-27 [4].

До групи інноваційних лідерів за даними даного індексу у 2010 році було включено Данію, Фінляндію, Німеччину та Швецію. До групи інноваційних послідовників увійшли Австрія, Бельгія, Кіпр, Естонія, Франція, Ірландія, Люксембург, Нідерланди, Словенія та Велика Британія. До країн помірних інноваторів було включено Чехію, Греція, Угорщину, Італію, Мальту, Польщу, Португалію, Словаччину та Іспанію. До групи нових інноваторів увійшли Болгарія, Латвія, Литва та Румунія [4].

На відміну від європейської системи, що оцінює інноваційний потенціал тільки розвинених країн, експерти ОЕСР наводять дані й по окремих країнах, що не є її членами. Оцінка рівня інноваційного розвитку країни відповідно до методики ОЕСР здійснюється за наступними напрямками:

- 1) створення й поширення знань: інвестиції в знання (сума видатків на наукові дослідження й розробки, витрати на вищу освіту й програмне забезпечення); число виданих патентів; чисельність зайнятих у сфері науки й високі технології;
- 2) інформаційна економіка: інвестиції в телекомунікаційне встаткування й програмне забезпечення; число користувачів Інтернету; внесок телекомунікаційного сектора в міжнародну торгівлю;
- 3) глобальна інтеграція економічної активності; міжнародна торгівля; обсяг прямих іноземних інвестицій;
- 4) продуктивність і структура економіки: продуктивність праці по галузях; темпи росту продуктивності праці; торгівля у високотехнологічних галузях [1, 2].

Як вважають західні економісти, наведені показники дозволяють дати оцінку стану інноваційного потенціалу в країнах, простежити динаміку змін інноваційної активності, провадити аналіз сильних і слабких сторін окремих країн і робити висновок про ступінь розриву між ними, а також використовувати результати аналізу для вдосконалювання інноваційної політики.

Індекс науково-технічного потенціалу розглядається також як складова інтегрального показника оцінки рівня конкурентоспроможності країни. Тут світовий показник національної конкурентоспроможності визначається експертами Всесвітнього економічного форуму на основі трьох складових: індексу макроекономічного середовища, індексу державних інститутів, індексу науково-технічного потенціалу. Індекс науково-технічного потенціалу розраховується на основі наступних даних: число патентів на 1 млн

населення; позиція країни за рівнем технологічного розвитку; внесок іноземних інвестицій в інноваційну діяльність місцевих фірм; число користувачів Інтернету на 10 тис. чол. тощо [5].

Перелік країн лідерів за рівнем конкурентоспроможності загалом, та рівнем науково-технічного потенціалу у 2010-2011 роках представлено у таблиці 1.

Таблиця 1

Список десяти країн лідерів за рівнем конкурентоспроможності країни, 2010-2011 роки [5]

Перелік країн лідерів за індексом конкурентоспроможності	Перелік країн лідерів за індексом науково-технічного потенціалу
Швейцарія	Японія
Швеція	Швейцарія
Сінгапур	Швеція
США	США
Німеччина	Німеччина
Японія	Фінляндія
Фінляндія	Тайвань
Нідерланди	Нідерланди
Данія	Данія
Канада	Сінгапур

Ще одним важливим показником оцінки інноваційного розвитку країн є так званий Глобальний інноваційний індекс - це узагальнений показник для вимірювання рівня інновацій в країні, розроблений спільно Бостонською консалтинговою групою, Національною асоціацією виробників та Інститутом Виробництва, незалежним науково-дослідницьким центром.

Оцінка Глобального інноваційного індексу є частиною великого дослідження, в якому розглядалися як комерційні результати інноваційної діяльності в країнах, так і активність урядів щодо заохочення та підтримки інноваційної діяльності у своїй державній політиці [3].

Дослідження включало опитування більше 1000 керівників вищої ланки з компаній - членів Національної асоціацією виробників у всіх галузях виробництва, поглиблені інтерв'ю з керівниками і порівняння «інноваційної привабливості» країн. Дослідження охоплює 125 країн світу, на які припадає 98% світового ВВП і в яких мешкає 93,2% населення світу.

Глобальний інноваційний індекс складається з двох частин. Перша - передбачає врахування елементів національної економіки, які забезпечують умови для інноваційної діяльності, а саме: політичне середовище (стабільність, ефективність влади, свобода преси); регуляторне середовище (якість законодавства та його дотримання); бізнес-середовище (складність започаткування бізнесу, рівень податків); якість освіти; кількість учених у співвідношенні до всього населення; витрати на науку; розвиток інформаційної інфраструктури; енергозабезпеченість; логістика; доступність кредитування; захист інвестицій; торгівля (доступ до ринків) та конкуренція; людський капітал; витрати бізнесу на науку; зв'язок науки з виробництвом. Друга – включає елементи, що характеризують ефективність перетворення інноваційного потенціалу у конкретні результати: створення знань, зростання ВВП на душу населення, експорт знань (доходи від експорту ноу-хау), експорт засобів виробництва та консалтингових послуг.

Згідно методології максимальне значення Глобального інноваційного індексу може дорівнювати 100 одиницям. Крам загального рейтингу країни також ранжуються в межах окремих регіональних груп.

В цілому, результати розрахунку Глобального інноваційного індексу забезпечують демонструють цілісну картину розвитку інновацій в тій чи іншій країні. Так, за даними 2011 року до 10 країн лідерів увійшли шість європейських країн, дві азійські країни та дві країни Північної Америки. До групи лідерів входять: Швейцарія, Швеція, Сінгапур, Гонконг (САР, Китай), Фінляндія, Данія, Сполучені Штати Америки (США), Канада, Нідерланди та Сполучене Королівство (Великобританія).

Україна займає 60 позицію рейтингу з показником 35 балів. Для порівняння у 2010 та 2009 роках Україна займала 61 та 79 позицію, відповідно. Найгірше серед елементів, що враховуються при розрахунку Глобального інноваційного індексу, у 2011 році були оцінені рівень розвитку інфраструктури та рівень

інституційного забезпечення інноваційної діяльності. Найкраще були оцінені рівень розвитку людського та науково-дослідного капіталу, а також отримані наукою результати.

У таблиці 2 представлено данні про країни, що входили до групи десяти країн лідерів за рівнем Глобального інноваційного індексу протягом 2009-2011 років. Як видно з таблиці до групи країн лідерів протягом 2009-2011 років постійно входили – Швейцарія, Швеція, Сінгапур, Данія та Нідерланди. Позиції решти країн значно різняться із року в рік [3].

Таблиця 2

Список десяти країн лідерів за даними Глобального інноваційного індексу

Перелік країн лідерів у 2011 році		Перелік країн лідерів у 2010 році		Перелік країн лідерів у 2009 році	
1.	Швейцарія	1.	Ісландія	1.	США
2.	Швеція	2.	Швеція	2.	Німеччина
3.	Сінгапур	3.	Гонконг	3.	Швеція
4.	Гонконг	4.	Швейцарія	4.	Великобританія
5.	Фінляндія	5.	Данія	5.	Сінгапур
6.	Данія	6.	Фінляндія	6.	Корея
7.	США	7.	Сінгапур	7.	Швейцарія
8.	Канада	8.	Нідерланди	8.	Данія
9.	Нідерланди	9.	Нова Зеландія	9.	Японія
10.	Великобританія	10.	Норвегія	10.	Нідерланди

Цікавим є розгляд ранжування країн за рівнем Глобального інноваційного індексу на основі регіонального принципу. Виділяють наступні регіони – Європа та Центральна Азія (лідер Швейцарія), Середній Схід та Північна Африка (лідирує Ізраїль), Центральна Африка (лідирує Маврикій), Східна Азія та Тихоокеанський регіон (лідирує Сінгапур), Південна Азія (лідирує Індія), Північна Америка (лідирує США), Латинська Америка та Карибський регіон (лідирують Чилі). Країни СНД, які увійшли до даного рейтингу, займають наступні місця – Естонія (23 місце), Латвія (36 місце), Молдова (39 місце), Литва (40 місце) та Російська Федерація (56 місце), Україна (60 місце), Вірменія (69 місце), Грузія (73 місце), Казахстан (84 місце), Киргистан (85 місце) та Азербайджан (88 місце) [3].

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Проведений аналіз показав, що у світі існують різні підходи до оцінки рівня інноваційного розвитку країн. Основними методиками оцінки інноваційного розвитку залишаються Європейське інноваційне табло та Глобальний інноваційний індекс, крім того як елементи загальної оцінки рівня розвитку економіки країни оцінка інноваційного розвитку розраховується при визначенні рівня глобальної конкурентоспроможності країни. Однак, загалом лідерами за рівнем інноваційного розвитку залишаються такі країни як Швейцарія, Швеція, Сінгапур, Данія та Фінляндія.

Література:

1. Краплина В. В. Критерії оцінки ефективності інноваційної політики держави / В. В. Краплина // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.6. – С. 221–230.
2. Макаренко М.В. Оцінка інноваційного потенціалу як інструмент управління інноваційним розвитком / М.В. Макаренко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 3, Т.1. – С. 62–71.
3. Global Innovation Index 2009-2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.globalinnovationindex.org>.
4. Innovation Union Scoreboard 2010. The Innovation Union's performance scoreboard for Research and Innovation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.proinno-europe.eu/metrics>.
5. The Global Competitiveness Report 2010–2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www3.weforum.org